

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף יב - יג סוף הפרק

!!! לזכות והצלחת לאה אסתר בת שולמית שתחי' !!!

עיונים על הדף

עמידה ב'עשרת הדברות'

מבואר בגמ' שרצו לקרא עשרת הדברות אף בשאר חלקי הארץ, וכבר הורו חכמים שאין קוראים שמה יאמרו עמי הארצות שרק חלק זה בתורה אמת. מבואר ברש"י (ד"ה מפני) שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר התורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ב"ה ושמעו מפיו בסיונו. עוד ביאר (ד"ה המינין) עכו"ם. ויש דפוסים שגרסו 'תלמידי ישו'.

השואל בשו"ת הרמב"ם (מקצאי נדמים רסג, פרידמן מו) האריך בראיות על קהילה שעמדו בעת קריאת עשרת הדברות והרב קרא על מנהג זה תגר, והרמב"ם עונה שבדאי יש לבטל את המנהג של עמידה בעת אמירת עשרת הדברות, שהרי התורה כולה מן השמיים, ואין לנו בה חלק חשוב אחד מחברו. ומליץ להרמב"ם ואומר ואם תאמר ששרי יש קהילות שכן נהגו לעמוד, והרי יש לנו להבריאה החולים ולא להחליא הבריאים, ונשתדל לנתח כל חולה שנוכל.

בשו"ת (דבר שמואל סי' רעו) כתב לקיים המנהג שעומדים בעת קריאת עשרת הדברות, ומחלק בין מה שאמרו לפנינו בסוגיא שבקשו חז"ל לקבוע אמירת פרשת עשרת הדברות בקריאת שמע בכל יום ויום ולא קבועה מפני תרעומת המינים, וביאר עשרת שלא יאמרו שלא כל התורה מפי הגבורה נאמרה. אבל בנידון של עמידה בעת קריאת עשרת הדברות, אין מקום לתרעומת המינים, כיון שהכוונה מפורסמת וגלויה לכל לתת אל לבנו דרך קימה שיש בה הידור כאילו קבלנו פני שכינה במעמד הגדול והנורא אשר כמו שנאמר 'ויתיצבו בתחתית ההר'. ובדמיון לנאמר בברכת הלבנה, שאמרו בסנהדרין (בבא א, א) אמר אביי הילכך נמרינוה מעומד, וביאר רש"י שהואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד צריך לברך ברכת הלבנה מפני כבוד השכינה. ולכן נהגו בקצת קהילות לקום לשמוע קריאת עשרת הדברות בעמידה, ואין חשש תרעומת המינים שייך אלא כשאין טעם ברור לעשות שינוי בין קריאת עשרת הדברות לשאר התורה, כגון בקריאת עשרת הדברות בכל יום מה שאין כן בזה.

בחיז"א בספרו טוב עין (סי' יא) מלמד זכות על המנהג, ועד שאלמר שכבר נהגו מי שאינו עומד עושה שלא כדון. הוא נשאל על מקומות שנהגו לעמוד בקריאת עשרת הדברות אם אין בזה חשש תרעומת המינים. והשיב, כיון שקוראים בספר תורה בכל שבת ויום טוב ואף ביום חג השבועות שקוראים עשרת הדברות קוראים גם חלק מפרשת תירו מוכח שהכל אמת. אלא שעומדים בקריאת עשרת הדברות להיותם יסודי התורה ונכתבו בלחות הברית והקב"ה אברים לכל ישראל ויחדל כל העם ויגעו ויעמדו מרחוק ולכן עושים זכר בקימה בעת אמירתם ואין בזה משום תרעומת המינים. לפיכך, מאחר שנהגו כל העם במקומות ההם לקום בעשרת הדברות חייבים הכל לעמוד ואין שום אחד רשאי להשאר יושב, שאע"פ שאין חיוב מן הדין לקום כיון שנהגו שם כל העם לעמוד, נעשה חיוב על הכל. שאם לא יעמוד נראה בעיני הרמון כמזלל ח"ו. ועוד שהרי אמרו חז"ל לא ישב בין העומדים. וכיוצא בזה כתב הכנסת הגדולה (אבן העזר סי' סב) בענין קימה בשעת אמירת שבע ברכות החופה.

בשו"ת כפי אהרן (סי' לט) וכן בילקוט הגרשוני (מטרת עשרת הדברות עו"ט) ביארו שהיות וכבר נהגו כדברי הרמ"א לעמוד בעת קריאת התורה ולכן אין חשש בזה.

באגרות משה (או"ח חלק ז, כב) הביא שאין חשש במה שעומדים בעשרת הדברות, שהרי העם אף עומדים בשירת הים, וא"כ יבנו שלא מטעם יחוד הפרשה המסויימת שהיא נתנה כדברי המינים, אלא יש טעם אחר לסיבת העומדים.

עוד התייר מחמת שעוררו שכלל לא שייך היום מינים שיעוררו על דבר זה, וא"כ אין חשש אם עומדים בעשרת הדברות, כך הביא הבכור שור בסוגיא שלנו, והגה' שערי רחמים על השערי אפרים (שער ז, לו).

בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, קמד) הביא את דברי הרמב"ם שבתשובה הנ"ל וכתב ודברי הרמב"ם הם נפלאים ואין לזוז ממנו. רק בזמן הזה לא חיישין לתרעומת המינים וכמבואר בלבבוש (ליצת תצד) נוכל לעמוד בעשרת הדברות. ומינים יעצה למעשה, אבל יש עצה לע"ז לצאת לכו"נ, וכמו שאמרו שבקריאת שמע, אלא אסור לעמוד, אבל באופן שעמד קודם קריאת שמע, רשאי לעמוד אף בקריאת שמע, שיש תלות עמידתו בדבר אחר. גם בנידון של עמידה בעשרת הדברות יש את העצה הנזכרת, שלא יעמוד עבור עשרת הדברות, אלא קצת קודם ולא יהא מוכח שעומד אך לצורך עשרת הדברות. ונכון לדברך, בעשרת הדברות לעשות כן, היות וכבר התפשט המנהג לעמוד בעשרת הדברות, ובאופן שמקדימים מעט קודם עשרת הדברות אין חשש תרעומת המינים.

עוד פתרון הביא ב"גם אני אודך", כאשר קוראים עשרת הדברות יעלו לתורה אדם גדול, או רב בית הכנסת וכד', ובאותה עת יעמדו הציבור דרך כבוד, וישארו לעמוד עד סוף הקריאה, וכך לא יהיה בעיה של תרעומת המינים שהרי ינכר שהעמידה היתה מחמת העולה, ומאיך לא ביטלו מנהג קדמון בעם ישראל, שהרי יש בזמן הראשונים משהו לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות.

יציאת מצרים בפרשת ציצית

מבואר בגמ' שאחת המעלות שחמתה מזכירין פרשת ציצית, שיש בה יציאת מצרים "אני ד' אלוקים אשר הוצאתי אתכם מצרם להיות לכם אלוקים" אלו ב' הנהגות היו במצרים באותו שורש שזכר בהם שמו של הקב"ה. בהעמק דבר (במדבר טו, מא) עמד על כך, וביאר בטעם הדבר כתב, שכאשר שהו בני ישראל במצרים היו בעם שתי דרגות של אנשים. א. אנשי מעלה ששמרו את מורשת האבות שיש מציאות של השגחה בעולם. ב. המון העם שלא ידעו מאומה עד שיצאו

ממצרים, בעקבות צער השעבוד. ועל ב' חלקי העם, היה הקב"ה משיג בהנהגה ניסית ומופלאה, כנגד זה נכתב פעמיים "אני ד' אלוקים" הקב"ה מולך על כל העולם ועל ב' הדרגות שיש בין בני האדם.

סיכום הדף

נושא היום: תפילה בביהמ"ק. טעות בברכה. ברכות ק"ש. כריעה. הזכרות בעשי"ת. תפילה על אחר. הזכרת יציאת מצרים בלילה

התבאר שבבית המקדש היו קוראים את 'עשרת הדיברות' וכו'. **אמר רב יהודה בשם שמואל**, רצו לתקן שיקראו עשרת הדברות אף בשאר חלקי הארץ, **וכבר הורו** חכמים שאין קוראים שמה יאמרו עמי הארצות שרק חלק זה בתורה אמת. **וכן מבואר בברייתא** שאמר **רבי נתן** שביקשו לתקן אמירת 'עשרת הדיברות' וכבר הורו חכמים לא לומר. וע"ז הדרך **רצה רבה בר בר חנה** לתקן שביטול, **ואמר לו רב חסדא** שכבר הורו שאין אומרים. **ואמר רב אבהו** רצה לקבוע לאומרה בהדאשא, **ואמר לו רב אשי** שביטול אסור. **התבאר** שבשבת המשמר היוצא הוסיף ברכה למשמר הנכנס, **ביאר רב חלבו** שהיו אומרים 'מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישיכן בניכם אהבה ואחווה ושלום ורעות'.

התבאר בשנת, ברכות ארוכות לא רשאי לקרם [1] **בהלכות טעות בברכות**. א. באופן שהחזיק כוס יין (הנפץ) **והטעות** שמזיק כוס שיכר (שהכל), **והתחיל** לברך על דעת לסיים 'שהכל', **ולמעשה** 'הנפץ' **הלכה בשנת** שיצא ידי חובתו, ומחשבתו הראשונה אינה מהווה פסול לברכה שהרי אף אם היה מסיים 'שהכל' הברכה היתה מועילה, **שהרי** בברכת שהכל יוצא ידי חובת כל דבר. **ב. הוסיף** כוס שיכר (שהכל) **והטעות** שזה יין (הנפץ), **התחיל** כדי לסיים 'הנפץ' ובסופו של דבר **סיים** 'שהכל', **יש להסתפק** אם הולכים אחר עיקר הברכה, ובאותה עת כוונתו היתה על יין וברכת הנפץ אינה מוציאה שהכל, **או הולכים** אחר חתימת הברכה ובפועל חתם כדון [2] **הנפץ** ושארית ברכה **בספק** בשאלה זו [3] **אמנם נוסח להביא ראיה**, לגבי **טעות בברכות ק"ש**, בשחרית **התחיל** ואמר 'ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם' **וכוונתו** הייתה לסיים 'יוצר אור', **ובטעות** המשיך 'מעריב ערבים', לא יצא ידי חובה. **מאיך** אם **התחיל** ואמר 'ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם' **וכוונתו** הייתה לסיים 'יוצר אור', **ובטעות** אמר 'יוצר אור', יצא ידי חובה שהרי סיים את מה שצריך לומר בשחרית. **וכן להפך** בערבית, **התחיל** ואמר 'ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם' **ובטעות** לסיים 'מעריב ערבים', אלא **סיים** 'יוצר אור', לא יצא ידי חובה, **אבל** התחיל בדעת לסיים 'יוצר אור' **ולמעשה** אמר 'מעריב ערבים' יצא ידי חובתו, היות והסיים נעשה כהלכתו, **למדנו** שהכל הולך אחר החיובים. א"כ אף לגבי שיכר שהתחיל לברך הנפץ וסיים 'שהכל', יצא ידי חובתו. **וזוהי הדין** שאין להוכיח מברכות ק"ש לברכת הנפץ, בברכות ק"ש אמר 'ברוך אתה ד' יוצר המאורות', **ומצא שאמר 'ברכה'**, משא"כ בברכת הנפץ גם שתקן את הטעות אבל לא אמר 'ברכה'. **במה נהגו** שדחה זו היא **לשיטת רב**, שאמר שהגדרת ברכה תלויה בהגדרת ז' וא"כ שאמר יוצר המאורות, **תיקן**, **אבל לדעת רי"ח** שהגדרת ברכה תלויה במה שיאמר 'מלכות', אף ביוצר המאורות לא תיקן כדון, ואם יצא ידי חובה בהכרח הולכים אחר החיובים בלבד. **ב. וזוהי הנפץ** את הראיה מברכות ק"ש, שיוצא ידי חובה כאשר תיקן בסוף היות ואמר ברכה בשם ומלכות כבר בהתחלה, **על דעת** הורית יום והזכרת לילה, **כפי** **שאמר רב רב עובד**, שתקנו להזכיר ביום הנהגת לילה, ולילה הנהגת יום. **עוד נוסח להוכיח**, בשלהי הברייתא מבואר 'כללו של דבר הכל אחר החיובים' **לכאורה באו לומר** על אדם שהיו לפניו לחם ותמרים, וטעה בברכותיהם, אם **אכל** לחם **והתחיל** לברך על תמרים **וסיים** על הלחם, הרי זה ממש ששאלה שנשאלה לגבי יין ושיכר, **א"כ מוכח** שיוצא ידי חובה בחיובים של שהכל. **וזוהי הנפץ** שמוזכר לגבי 'ברכה אחרונה', שאכל תמרים וחשב ששכל לחם, **התחיל** לברך ברכת המזון, **ולבסוף** סיים מעין ג', **יצא ידי חובה** היות ואף אם היה מסיים ברכת המזון היה מועיל כיון שתמרים מזינות. **אמר רב רב הניגא סבא בשם רב**, 'לענין בבורך שמדן ואומנתך בלילות' **למדנו** שכל שלא אמר 'אמת ויציב בבורך', **אמרו ואמרוה' בערב** לא יצא ידי חובת ק"ש **כתיבנה** [4] **עוד אמר**, צורת הכריעה, **כורע** בבורך **והוסיף** ב', **ביאר שמואל** שהמקור ל' ע' **זוקף** כפופים', ואמנם כתוב 'מפני שמי נתח בוא' א"כ בשם **ר' צורן** לוקח נבע, **במדת הנפץ** שזכר 'מפני שמי', לומר לפי שמדכו. **אמר שמואל לחיאי בני של** **רב**, אומר לך הלכה משבתת שאמר אביך, יכרע ב'בורך', ויזקף ב'. **רב ששת** כרע כשואל בבית אחת, וזקף בקרא רשאו ואח"כ כל גופו [5].

עוד אמר רב רב הניגא סבא בשם רב, **כל השנת** מסיים 'האל הקדוש', ו'מלך אוהב צדקה ומשפט'. **בעשרת ימי השבועה** 'המלך הקדוש' והמלך המשפט'. **לר"א** אף בעשי"ת 'האל הקדוש' שישאמר 'ויבה ד' צאיות ומשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה' **והנפץ** היינו בעשי"ת, **ונכר** 'האל הקדוש' **מסקנה הנפץ**, **לרב יוסף** 'האל הקדוש' ו'מלך אוהב צדקה ומשפט'. **לרבא**, 'המלך הקדוש' והמלך המשפט', והלכה כרבא [6]. **עוד אמר**, אם יוכל לבקש רחמים על חברו ולא מקבש נקרא חוטי, **המקור** ש'מטומא' לא נאני חילקה לי מחטא לא למחלל להפלת בעדים', **ואמנם אמר**, 'הוא הזקוק לרחמים הוא ת"ח צריך שישאל מאדם בתפילה, **רצו להוכיח** משאול שביקש שיתפללו עליו להינצל מדוד, **ואין ראיה** שיתכן שכלפי מלך שונה הדבר. **אלא הראיה** מדוד שאמר 'ואני בחלותם'.

עוד אמר רב רב הניגא סבא בשם רב, רצו לחייב לסיים 'ויבייש' לכל לומר שמוכיחים בלילה. **רבנן חלקו** וסברו שמימינו להזכיר בהנהגה שבעולם, **והריבי** לעתיד לבא. **מבואר בברייתא** ש**אמר בן זומא** לחכמים שהרי לעתיד לבא 'אלא יאמרו עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים'. **אמר חכמים**, לא שלא יאמרו כלל, אלא הגאולה העתידית תהיה העיקר, ונאולת מצרים תהיה טפלה. **וכן מוזכר** לגבי שמו של **יעקב אבינו**, שנקרא **ישראל** וכ"ז נמשך אף שמו 'יעקב'. וזכר בגאולה העתידית 'אל תזכרו ראשונות (מלכותי יום מדין ויפסק) ודעותי אל תחבנו (לא יחבנו בגאולת מצרים) הנינו עשה חשבה עתה צדקת (ביאר רב יוסף שהנהגה לגבי זמנו)'. **המשללו** לאדם ששעל מכה פורעניות, ובכל הצלה נשכח לא הזכיר את הצלחת הקדמות.

אברם הוא אברהם, הוחלף שמו שבתחילה היה אב לארם, **ואח"כ** לכל העולם. **שריו** זו **שרה**, בתחילה שרי לואמתה, ואח"כ לכל העולם. **לבר קפרא** יש אסור **עשה** לקרא לאברהם אבינו 'אברהם' 'והיה שרם אברהם'. **לרבי אליעזר**, יש אסור **לאו** 'ולא יקרא עוד את שרם אברהם'. **אבל כלפי שרה אין אסור**, שנאמר רק כלפי אברהם אבינו 'לא תקרא שמה'. **ולכפי יעקב אבינו אין אסור**, היות ובתורה נזכר 'יעקב' לאחר שהוחלף שמו. ומה שזכר בנביא 'אברהם' **ביאור לרבי יוסי בר אבון** או **רבי בר זבדא**, שהנביא סיפר את השבח של הקב"ה במעשה אברהם אבינו.

הארות

[1] וכדי להבין את הקשר בין הציטוט למנו' לא שצריך להוסיף [וכו'] ועי' נוסח ח"ו ופנ"י [2]. עי' סוף תורה' ומה שמהו מן הדין בנ"י ומה שמהו מן הדין בנ"י [3] תודה' לא, הביאנו מלחיקת רי"ח ור"י האם להקל או להחמיר. ולא אומרים כאן ספק דרבנן לקולה, עי' בר"א בגליון הש"ס [4] עי' רש"י 'תוס' שבבבבב אלן עוסקות בהודאה על העבר ועל העתיד. [5] עי' בתורה' כרע, את צורת הכריעה. [6] עי' בתורה' והלכתה, מה שישתטם בשבת ולא הזכיר, וכן לגבי שאר ההוספות של עשי"ת [7] לפנינו יש ו' דברים, עי' מהרש"א. והנהגות וציונים מהדורות' ועוד ודד'.